

УДК: 342.724:343.412(497.11)

DOI: 10.5937/PDSC24601B

Адриан Борка – докторанд

Правни факултет за привреду и правосуђе у Новом Саду,

Привредна академија у Новом Саду

емаил: adiborca1@hotmail.com, +381638621785

КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА ПРАВА ПРИПАДНИКА НАЦИОНАЛНИХ МАЊИНА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Апстракт:

Република Србија је вишенационална, вишејезична и мултиконфесионална држава, у којој поред већинског српског становништва живе припадници више од 30 нација. У светлу тих чињеница, а ради стремљења ка обезбеђивању што веће равноправности, једнакости међу грађанима, али и поштовања различитости усвојени су правни прописи и стратешки документи који регулишу посебну заштиту припадника националних мањина у Републици Србији. Ради избегавања било које врсте дискриминације, усвојени су механизми и мере које омогућавају припадницима националних мањина да очувањем својих посебности, буду интегрисани у друштво. Такође, поред редовних правосудних органа, успостављене су и посебне институције које својим радом штите и права националних мањина. У овом раду приказан је правни оквир са врстама заштите права припадника националних мањина. Посебна пажња је посвећена кривичноправној заштити припадника националних мањина и кривичним делима којима се посебно инкриминишу незаконите радње усмерење и према мањинској популацији. Иако постоји и уставноправна, прекршајна и грађанскоправна заштита од дискриминације националних мањина, чини се да је најзначајнија кривичноправна заштита услед озбиљности последица до којих може доћи уколико иста не постоји или се не примењује адекватно. У раду је указано којим радњама и од стране којих субјеката се крше права припадника мањина, који су могући примери, узроци и последице тих незаконитих радњи, као и који су начини превенције таквих понашања, те које су санкције за таква кривична дела.

Кључне речи: националне мањине, дискриминација, заштита, кривично дело

I. УВОДНА РАЗМАТРАЊА

У савременом свету не постоји ниједна држава која је потпуно национално и етнички хомогена, која међу своје држављане обухвата само припадике једне нације или етничке заједнице. Све државе су мање или више етнички хетерогене, на њиховој територији живе припадници разних народа, неки у већем, а неки у мањем броју. Имајући у виду историјска превирања, измене граница, настајање/нестајање држава на овим просторима, мешање становништва и друге правне, политичке и социолошке факторе, Република Србија свакако представља мултинационалну државу са хетерогеним становништвом, који су њени држављани. У том смислу, на њеној територији живе припадници већинског, српског народа и други народи у мањем броју, одосно националне мањине. Ипак, та “хетерогеност”, није уједначена на читавој територији Србије. Војводина има специфичан састав (етнички најразноврснија) у односу на централну Србију као хомогенију средину, Санџак је доминантно настањен Бошњацима, а пограничне су области етнички хетерогеније, па генерализације могу пружати погрешну слику¹.

Не постоји универзална усвојена дефиниција шта су националне мањине, а поврх тога не постоји ни свеопште мишљење да ли је појам „националне мањине“ најадекватнији, с обзиром да се у литератури и пракси срећемо са разним појмовима, као што су: националне мањине, националне заједнице, етничке групе, верске и језичке мањине, расне мањине, „само“ мањине, народности, националности, народне групе, етничке заједнице, етничке мањинске заједнице, мањинске заједнице и етничке мањине². У нашем правном систему дефиниција националних мањина је дата у чл. 2. Закона о заштити права и слобода националних мањина³ који се односи на одређење националне мањине:

„ Национална мањина у смислу овог закона је свака група држављана Републике Србије која је по бројности довољно репрезентативна, иако представља мањину на територији Републике Србије, припада некој од група становништва које су у дуготрајној и чврстој вези са територијом Републике Србије и поседује обележја као што су језик, култура, национална или етничка

¹ Гавриловић Д. и Петрушић Н., (2011), Међунационални односи и заштита мањинских права у Србији, Миграцијске и етничке теме, Том 27, број 3, стр.420.

² Кривокапић Б., (2004) Заштита мањина у међународном и упоредном праву 1 (Заштита мањина: историјски развој, основна питања и заштита у оквиру УН, Министарство за људска и мањинска права СЦГ, Београд, стр.187.

³ Закон о заштити права и слобода националних мањина "Сл. лист СРЈ", бр. 11/2002, "Сл. лист СЦГ", бр. 1/2003 - Уставна повеља и „Сл. гласник РС“, бр. 72/2009 - др. закон, 97/2013 - одлука УС и 47/2018.

припадност, порекло или вероисповест, по којима се разликује од већине становништва, и чији се припадници одликују бригом да заједно одржавају свој заједнички идентитет, укључујући културу, традицију, језик или религију.

Националним мањинама у смислу овог закона сматраће се све групе држављана који се називају или одређују као народи, националне и етничке заједнице, националне и етничке групе, националности и народности, а испуњавају услове из става 1. овог члана.“

Уколико се поставља питање, зашто је националним мањинама потребно да се зајемче посебна и додатна права у односу на већинско становништво у односу на она која већ имају и уживају заједно са свим грађанима (у својству грађана једне државе), одговор може бити да су мањинама потребна додатна права како би очувала своју посебност, ради остваривања потпуне равноправности и очувања њиховог идентитета, како би се развио дух толеранције и суживота међу свим грађанима, како би се обезбедио осећај припадности држави, предупредила асимилација, обезбедила једнакост и интеграција, избегла сегрегација, сепаратистичке намере и напослетку немири и распарчавање територија и државе.

II. ПРАВНИ ОКВИР

У погледу заштите мањинских права Републику Србију обавезују универзални међународни уговори, док у националном законодавству одредбе о мањинским правима садржи Устав и низ посебних закона, од којих су најзначајнији Закон о заштити права и слобода националних мањина, Закон о службеној употреби језика и писма, Закон о забрани дискриминације, Закон о националним саветима националних мањина. Осим тога, положај националних мањина регулисан је и билатералним уговорима који је Србија закључила са Црном Гором, Хрватском, Македонијом, Мађарском и Румунијом, као и стратешким документима.⁴ Устав Републике Србије⁵ у члану 75. припадницима националних мањина, поред права која уживају сви грађани, гарантује и додатна индивидуална и колективна права која припадници националних мањина остварују индивидуално или у заједници са другима.

⁴ Видети више у: Ревидирани акциони план за поглавље 23 на <https://mpravde.gov.rs/tekst/30402/revidirani-akcioni-plan-za-poglavlje-23-i-strategija-razvoja-pravosudja-za-period-2020-2025-22072020.php> и Акциони План за остваривање права националних мањина (више не важи, у поступку је доношење новог акционог плана) и Акциони план за период 2022-2024. године за спровођење Стратегије за социјално укључивање Рома и Ромкиња у Републици Србији за период 2022-2030. године на <https://minlmpdd.gov.rs/dokumenta/strateska-dokumenta/>.

⁵ Устав Републике Србије, "Сл. гласник РС", бр. 98/2006 и 115/2021, члан 75.

Поред опште одредбе којом забрањује дискриминацију (чл. 21), Устав посебно истиче да је забрањена било каква дискриминација због националне припадности (чл. 76). Забрањена је насилна асимилација мањина (чл. 78). Ипак постоји неколико спорних и изостављених питања када се говори о уставном положају националних мањина, јер Устав дефинише Србију као државу српског народа и свих грађана који у њој живе чиме се даје примат већинском становништву у односу на националне мањине. С друге стране, Устав донекле коригује етничко одређење државе јер прописује да сувереност потиче од грађана (чл. 2, ст. 1)⁶.

Када је реч о законској заштити националних мањина основни закон у овој области је Закон о заштити права и слобода националних мањина, којим је усвојена тзв. отворена дефиниција појма национална мањина. Установљена је културна аутономија националних мањина која се остварује кроз мере посебне заштите права мањина у образовању, култури, информисању и службеној употреби језика (чл. 9–17), као и мањинска самоуправа, која се остварује кроз институцију националног савета националне мањине (чл. 19). Законом о националним саветима националних мањина⁷ уређен је положај мањинских самоуправа, њихов избор, надлежности, финансирање, однос с властима истих. Чл. 98. Законом о локалној самоуправи⁸ прописано је да се у национално мешовитим јединицама локалне самоуправе оснива савет за међунационалне односе, као самостално радно тело, који је надлежан да разматра питања остваривања, заштите и унапређивања националне равноправности, што треба да допринесе стабилности у друштвеним односима и превазилажењу међуетничких анимозитета. Законом о службеној употреби језика и писма⁹ регулише увођење у службену употребу и коришћења мањинских језика у усменој и писменој комуникацији органа јавних власти са грађанима. За област заштите националних мањина значајан је и Закон о забрани дискриминације¹⁰ је оквирни и основни антидискриминациони закон, којим је установљен целовит систем заштите од дискриминације. Међу посебним случајевима дискриминације је и дискриминација националних мањина. У чл. 24. забрањена је дискриминација мањина на основу националне припадности, етничког

⁶ Костадиновић И., (2016) *Људска и мањинска права Рома у Републици Србији и европском законодавству*, Европско законодавство, бр. 58/2016, Београд, Институт за међународну политику и привреду, стр. 212.

⁷ Закон о националним саветима националних мањина „Сл.гл.РС”, бр. 72/2009, 20/2014 - УС, 55/2014 и 47/2018

⁸ Закон о локалној самоуправи „Сл. Гл. РС“, бр. 129/2007, 83/2014 - др. закон, 101/2016 - др. закон, 47/2018 и 111/2021 - др. закон.

⁹ Закон о службеној употреби језика и писма "Сл. Гл. РС", бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 - др. закон, 30/2010, 47/2018 и 48/2018 - испр.

¹⁰ Закон о забрани дискриминације "Сл. гл. РС", бр. 22/2009 и 52/2021.

порокла, верских уверења и језика. Међу „тешким облицима дискриминације“ прописанима чл. 13 јесу и подстицање мржње на основу националне, расне или верске припадности и језика, заговарање или вршење дискриминације од државних органа или у току поступка који се води пред државним органима, заговарање дискриминације путем јавних органа, апартхејд, геноцид, етничко чишћење и др.

III. ИНСТИТУЦИОНАЛНИ ОКВИР И МЕХАНИЗМИ

Институције које у свом раду примењују правни оквир и пред којима се спроводе механизми и поступци заштите права припадника националних мањина у Републици Србији могу се поделити на: управне, судске и вансудске. У органима управе, путем ресорних инспекција налажу се мере за отклањање незаконитости у одређеним областима, као и санкције за исте (нпр. Управна инспекција у случају кршења права на службену употребу мањинских језика и писама). Вансудска заштита обухвата поступак пред Заштитником грађана (Омбудсманом) о Повереником за заштиту равноправности. Судска заштита обухвата како судове опште надлежности (грађански и кривични поступак) тако и поступак пред Управним и Уставним судом. Део општих гаранција мањинских права чини уставна норма којом је сваком признато право на непосредну заштиту људских права пред Уставним судом, уз установљавање уставне жалбе као посебнога правног инструмента за такву заштиту (чл. 170). Закон о заштити права и слобода националних мањина, утврђује да припадници националних мањина и национални савети могу поднети тужбу за накнаду штете надлежном суду у циљу заштите својих права. Дакле, овде је реч о покретању и вођењу парничног поступка за надокнаду штете (када је реч о кршењу „мањинских права“ појединцу). Друга могућност је уставна жалба. Надлежно министарство и национални савети могу да уложе уставну жалбу, када процене да је дошло до повреде уставних права и слобода националних мањина, или у случају да им се обрати припадник националне мањине који сматра да је повређен у својим уставним правима. Успешна заштита мањинских права се обезбеђује и кроз независна контролна тела, односно путем Заштитника грађана (Омбудсмана), установљен Законом о Заштитнику грађана (2005) и Повереника за заштиту равноправности установљен Законом о забрани дискриминације (2009)¹¹.

¹¹ Миленковић Д., (2010) Људска и мањинска права, слобода изражавања и улога медија у условима сукоба и напетости, Приручник за рад локалних медија Ниш, Медиа и реформ центар Ниш, стр. 31.

Грађанскоправна заштита прописана је Законом о забрани дискриминације, којим су регулисани видови ове заштите у случају дискриминације и уређен посебан парнични поступак (чл.41–46). Поред дискриминисаног лица/групе лица, на подношење тужбе овлашћене су невладине организације као и Повереник за заштиту равноправности (чл. 46). Тужбом се могу тражити утврђење да је тужени дискриминаторски поступао према одређеном лицу (захтев за утврђење), забрана извршења радње од које прети дискриминација, забрана даљег вршења и понављања радње дискриминације (захтев за пропуштање), уклањање дискриминације, односно предузимање једне или више радњи којима се отклања стање дискриминације, накнада материјалне и нематеријалне штете, као и објављивање пресуде (публикациони захтев), којим се тражи да дискриминатор о свом трошку објави пресуду којом је утврђена дискриминација (чл. 43)¹². Права националних мањина могу се штитити пред управним органима, користећи могућност да се против коначног акта органа управе води управни спор. Такође, заштиту пружају и судови спровођењем прекршајних поступака, у случајевима повреде појединих индивидуалних/колективних права националних мањина, у складу са законским прописима којим су уређени поједини видови заштите, услови под којима се она пружа, као и сам начин пружања правне¹³. Поједине повреде права националних мањина инкриминисане су и као прекршаји у више закона, за које су прописане санкције. Тако су нпр. Законом о службеној употреби језика и писма прописана противправна понашања (прекршаји) за који су утврђене одговарајуће санкције (чл.25).

IV. КРИВИЧНОПРАВНА ЗАШТИТА

Кршење људских права која припадају сваком лицу, може подразумевати и кршења права припадника мањинске групе. Разлози зашто се поред осталих доступних механизма заштите од дискриминације националних мањина, превиђа и посебна кривичноправна заштита, могу се наћи у чињеници да су неки случајеви дискриминације веома су опасни и штетни по друштво, па је зато прописано да они представљају кривична дела, за чије се извршење починиоци кажњавају казном затвора и/или новчаном казном. Кривичноправна заштита свакако представља један од најзначајнијих начина спречавања и забране дискриминације. Кривична дела као таква, у правном систему Србије углавном су кодификована кроз одредбе Кривичног законика. Међутим, од овог

¹² Водинелић В., (2008)“Тужбе за заштиту од дискриминације“, у: Саша Гајин (ур.). Антидискриминационо право. Београд: Центар за унапређење правних студија, стр. 43.

¹³ Гавриловић Д. и Петрушић Н., *op.cit.*, стр.430.

правила постоје и изузеци. Наиме, у појединим случајевима, поједина кривична дела могу бити одређена и у посебним законима¹⁴. Кривичноправна заштита националних мањина обезбеђена је Кривичним закоником Републике Србије и обухвата кривична дела која пружају заштиту у случајевима дискриминације и повреде начела једнакости, односно дела везана уз забрану дискриминације, а која су „расподељења“ у посебним главама (групама) кривичних дела: (1) *Група кр. дела против слобода и права човека и грађанина*: повреда равноправности (чл. 128), повреда права употребе језика и писма (чл. 129), повреда слободе изражавања националне или етничке припадности (чл.130), Повреда слободе исповедања вере и вршења верских обреда (чл. 131); (2) *Група кр.дела против части и угледа*: Повреда угледа због расне, верске, националне или друге припадности (чл. 174); (3) *Група кр. дела против уставног уређења и безбедности Републике Србије*: Изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости (чл.317); (4) *Група кр. дела против јавног реда и мира*: Насилничко понашање на спортској приредби или јавном скупу (чл. 344а). Повреда гроба (чл.354); (4) *Група кр. дела против човечности и других добара заштићених међународним правом*: Расна и друга дискриминација (чл. 387).

Уколико бисмо желели да укажемо на примере начина извршења (*modus operandi*) кривичних дела мотивисани мржњом према припаднику националне мањине, листа би била неистрпна, имајући у виду да су начини многобројни, а скоро сва кривична дела прописана у нашем кривичноправном законодавству могу, уколико се врше према лицу припаднику мањине, а мотивисана су његовом националном припадношћу, попримити обележја злочина из мржње. Горенаведена кривична дела су она „класична“ дела која се врше у односу на националне мањине. Најучесталији примери вршења дела су исписивањем графита, рушењем надгробних споменика, говором мржње, али и применом физичке силе итд. У погледу радњи извршења ових кривичних дела, она се могу вршити углавном чињењем (нпр. физичко насиље према припадницима националних мањина на утакмици). Међутим, кривична дела се могу извршити и нечињењем, нпр. кривично дело повреда права употребе језика и писма (пасивним држањем органа и непоступањем), односно тада је реч о неправим кривичним делима нечињења или комисиивно-омисиивни деликти (*delicta commissiva per omissionem*), које чине одређени круг лица која су обавезна на конкретно чињење (нпр. носиоци правосудних функција, извршних функција). Овде се нечињењем може учинити кривично дело које је законом одређено као чињење, ако је учинилац пропуштањем дужног чињења остварио обележја кривичног дела. Лице које је дужно да спречи наступање ове последице назива

¹⁴ Миленковић Д., (2011) Национални материјал о забрани дискриминације у Србији, Хелсиншки одбор за људска права, Београд, стр. 49.

се гарант. Код кривичног дела повреде права на употребу језика би то био пример када би тужилац пропустио да правилно примени одредбе закона. С обзиром да овај вид неправих кривичних дела нечињења није законом регулисан, можемо рећи да се ради о законом нерегулисаном неправом кривичном делу нечињења¹⁵. Изменама Кривичног законика 2009.године измењен је чл. 387., који забрањује расну и другу дискриминацију. Додата су два става која инкриминишу промоцију и позивање на мржњу, насиље и дискриминацију и јавне претње за извршење кривичних дела према лицу или групи лица на основу неког њихова личног својства¹⁶. Сва горенаведена кривична дела, садрже у себи елементе дискриминације, нетолеранције, подстрекивање на насиље, говор мржње и злочин из мржње, међутим ниједно од наведених дела не представља кривично дело злочин из мржње и говор мржње, те самим тим не постоји могућност да се тумачењем појединих одредби појединих кривичних дела неко осуди за злочин из мржње или говор мржње. Овде треба нагласити да и кривично дело насилничко понашање се у судској пракси тумачи тако да нико не може бити осуђен за ово кривично дело ако претходно није оосуђиван за неко од кривичних дела које у себи садржи елементе насиља¹⁷. Императив у области кривичноправне заштите је изградња правног система који би жртвама „злочина мржње“ и дискриминације уопште, обезбедио ефикасну правну заштиту. Неке измене су већ унете у област кривичног законодавства, као и област процесног права (мера безбедности забране приступа и комуникације са оштећеним)¹⁸. Значајан институт који је изменама и допунама Кривичног законика из 2012. године, уведен у наше кривично законодавство јесте „Посебна околност за одмеравање казне за кривично дело учињено из мржње“, у Чл. 54а, који има следећу садржину: „Ако је кривично дело учињено из мржње због припадности раси и вероисповести, националне или етничке припадности, пола, сексуалне оријентације или родног идентитета другог лица, ту околност суд ће ценити као отежавајућу околност, осим ако она није прописана као обележје кривичног дела.“ Овим се уводи обавезна отежавајућа околност за кривична дела учињена из мржње. Циљ одредбе чл. 54а законика јесте да се обезбеди строже кажњавање, а тиме и појачана кривичноправна заштита у односу на поједине посебно рањиве друштвене групе чији су припадници жртве различитих кривичних дела која се врше из мржње због те припадности. Овим решењем је отклоњен један од недостатака у области кривичноправне заштите и питање непостојања општих

¹⁵ Јоксич И., (2019). Кривично право – општи део, Нови Сад, стр. 128.

¹⁶ Гавриловић Д. и Петрушић Н., *op.cit.*, стр.431.

¹⁷ Миленковић Д., *op.cit.*, стр.80.

¹⁸ Дробњак Т. (2010), Кривичноправна заштита од дискриминације, Антидискриминациони закони – водич, Центар за унапређивање правних студија, Београд, стр.79.

одредби према којима би се мотиви засновани на расној, етничкој или другој мржњи узимали у обзир као отежавајући фактор. Мржња и нетрпељивост према оштећеном (појединцу/члану групе) када је заснована на личном својству као побуда за извршење кривичног дела, сада је посебан предмет пажње у кривичном закону. Циљ мора бити строжије санкционисање извршиоца кривичних дела када је њихова побуда мржња или нетрпељивост према оштећеном заснована на личном својству, што представља посебну друштвену опасност. Стога је похвално што су усвојене измене кривичног законодавства којима се омогућило да приликом одмеравања казне, суд као отежавајућу околност узима у обзир чињеницу да је претежна/ искључива побуда за извршење дела била мржња, нетрпељивост према оштећеном која је заснована на његовом личном својству, као што је између осталог и национална припадност. Имајући у виду наведено, може се сматрати да је од 2012. године, на овакав начин, у Србији инкриминисан и институт злочина из мржње. Злочин из мржње уведен је као посебна отежавајућа околност у случајевима када је неко кривично дело учињено из мржње и због националне или етничке припадности жртве¹⁹.

У погледу учиниоца кривичног дела (активног субјекта дела) оно може да изврши само људско биће, једно или више њих у неком облику саучесништва. Поставља се питање како треба посматрати случајеве када се животиње користе од стране човека као „оруђе“ да се изврше кривична дела (нпр. пусти се стадо на гробље и долази се до повреде гробова лица националних мањина). У таквој ситуацији кривично је одговоран човек услед извршења кривичног дела нечињењем (пропустом надзора над животињама) или пак се сматра да је извршио дело чињењем јер су животиње биле само алат за извршење. Не тражи се никакво посебно својство за учиниоца, те учинилац може бити свако кривично одговорно лице, али уколико је учинилац неких дела лице које злоупотреби овлашћења и положај, предвиђена је могућност строжијег кажњавања. У пракси су уочени случајеви да то могу бити радње вандала, шовиниста, екстремиста, припадника секти, хулигана и адолесцената, војника итд.

Сва наведена кривична дела, гоне се по службеној дужности. Органи су дужни су да пријаве кривична дела која се гоне по службеној дужности, ако за њих сазнају на било који начин. Ову дужност имају и сва физичка/ правна лица, која врше нека јавна овлашћења или се баве заштитом и обезбеђењем људи и имовине, лечењем и здравственом заштитом људи, чувањем, васпитањем/образовањем деце, ако су за кривично дело сазнала у вези са својом

¹⁹ Шпаравало С. (2021), Како се борити против вишеструке дискриминације - Водич за ЛГБТ+ и ромску заједницу, Civil Rights Defenders, Београд, стр.11.

делатношћу. Кривично дело за које се гони по службеној дужности може да пријави свако ко за њега сазна, а ако је дело извршено према малолетном лицу, свако је дужан да ово дело пријави²⁰. У судовима најчешћи поступци везани за дискриминацију су кривични поступци у којима се оптужени терете да су извршили кривична дела везана за ксенофобију и неонацизам. Упечатљиво је да су казне често изречене и испод законског минимума, те се пресуде не могу третирали као адекватне, с обзиром на циљ казне и тежину дела. У неким поступцима испољавање расизма је имало за последицу и претрпљени страх и телесне повреде, али судови би свакако требали да оштрије реагују када су у питању ова дела због њихове природе и утицаја на друштво са негативним последицама. Кривичноправна заштита је веома уско постављена. У судској пракси је уочено да се у случајевима етнички мотивисаних инцидената примењује чл.317. (изазивање националне, расне и верске мржње и нетрпељивости). За основни облик овог кривичног дела је забрањена законска казна од 6 месеци до 5 година. У анализи судских поступака уочава се пракса изрицања условних казни, најчешће у трајању од 6 месеци (законски минимум). Што се тиче облика кривице, горенаведена дела се углавном врше само са умишљајем, што значи да учинилац мора бити свестан да својим поступањем/непоступањем врши кривична дела, да то чини управо на националној или расној основи, те да управо то жели, односно на то пристаје. Углавном се заступа став, да се може радити како о директном, тако и о евентуалном умишљају. Узроци извршења овог кривичног дела зависи у великој мери од едукације, историјског контекста, атмосфере у друштву, али и некажњивости оштрих реторика, па и од самих порука – како политичара, тако и других сегмената друштва, одакле добијамо ставове који подстичу на изазивање и говор мржње и промовишу стереотипе који већ постоје. Узрок може бити и утицај породице и ближег окружења²¹, научена „дозвољеност“ мржње и нетрпељивости која касније узрокује нетолеранцију, искључивање, вербалне изјаве мржње па и акте отвореног насиља и агресивности. Последице извршења ових кривичних дела су озбиљне и далекосежне, с обзиром да се њиховим извршењем нарушавају идеали једнакости међу припадницима једног друштва, нарушавајући основне принципе људских права, доводи до нетрпељивости, тензија и сукоба у друштву. У погледу могућих стратегија за превенцију, уочено је да битне криминогене факторе представљају низак ниво едукације учинилаца и њихов неповољан социоекономски статус, што даје основа за претпоставку да би се правовременим васпитно-едукативним радом и пружањем услова за побољшање материјалних прилика могли остварити

²⁰ Петрушић Н. и Бекер К. (2012), Практикум за заштиту од дискриминације, Партнери за демократске промене Србија - Центар за алтернативно решавање сукоба, Београд, стр.55.

²¹ Ковачевић, М. (2009). Злочини мржње, Темида, бр. 4/2009, Београд, стр.97.

резултати у домену генералне и специјалне превенције, нарочито у вези са најризичнијим категоријама потенцијалних учинилаца (рецидивисти, неписмена лица, омладина, лица без образовања и сиромашна лица).²²

V. ЗАКЉУЧАК

Узимајући у обзир да је број оваквих инцидената је стално присутно и да се манифестује на различите начине (од исцртавања нацистичких симбола до физичких напада на припаднике националних мањина), морало би се размислити од томе да ли изречене казне заиста делују на учиниоце кривичних дела. Неадекватност кривичне заштите доводи у питање постојање ових кривичних дела и намеће потребу за реформом кривичног законодавства која би омогућила строжије кажњавање учинилаца дела а са друге стране и омогућила систем алтернативних казни које би заиста оствариле сврху и деловале позитивно на учиниоце. Пример казне коју је изрекао Окружни суд у Новом Саду је добар корак у том смеру, када је судија је у случају младића који је исцртавао нацистичке симболе, одлучио да, уз главну казну, изрекне и обавезу да осуђени посећује едукације из области толеранције и забране дискриминације. Таква казна би пре остварила сврху и смањила број учинилаца, барем кад се ради о малолетницима и младим пунолетницима.²³. Регулисање и још битније потпуна и правилна примена кривичног законодавства којим се штите права и слободе националних мањина је више него потребно имајући у виду субјект и објект кривичноправне заштите, односно да је овде реч о заштити посебно рањивих категорија људи и посебно значајних вредности. Одсуство и неадекватност примене постојећих кривичноправних одредби доводи до осећања неповерења у државне институције од стране мањинске популације, осећања несигурности и угрожености, сегрегације, изолације, гетоизације истих и потенцијалних инцидената на међунационалној основи који као „домино“ ефекат може водити у извршење других кривичних дела, па и ратних сукоба, као што је и било случаја у Европи у XX. веку.

²² Видети више у: Кривична дела почињена из мржње и инциденти мотивисани предрасудама у Босни и Херцеговини: Резултати праћења кривичних дела почињених из мржње и инцидената мотивисаних предрасудама за 2015. годину које је провела Мисија ОЕБС-а у Босни и Херцеговини, 2016.

²³ Београдски центар за људска права, Публикација Забрана дискриминације и заштита мањина, Београд 2009, стр.9

Adrian Borka, PhD student

*Faculty of Law for Commerce and Judiciary in Novi Sad,
University Business Academy in Novi Sad*

CRIMINAL PROTECTION OF THE RIGHTS OF PERSONS BELONGING TO NATIONAL MINORITIES

Apstract:

Republic of Serbia is a multi-national, multilingual and multi-confessional state, in which, beside the majority Serbian population, members of more than 30 nations lives. In the light of these facts, and in order to strive for greater equality among the citizens, but also to respect diversity, legal regulations and strategic documents were adopted which are stipulating the special protection of members of national minorities in the Republic of Serbia. In order to avoid any kind of discrimination, mechanisms and measures have been adopted that enable members of national minorities to be integrated into society by preserving their peculiarities. Furthermore, in addition to regular judicial bodies, special institutions have been established that protect the rights of national minorities, in their everyday work. This paper presents the legal framework with types of protection of the rights of members of national minorities. Special attention is focused to the criminal law protection of members of national minorities and to criminal acts that specifically incriminate illegal actions aimed at the minority population. Although there is also constitutional, contraventional and civil law protection against discrimination of national minorities, it seems that the most significant is criminal law protection due to the seriousness of the consequences that can occur if it does not exist or is not applied adequately. The paper shows which actions violates the rights of members of minorities and by which entities, which are the possible examples, causes and consequences of those illegal actions, as well as what are the ways to prevent such behavior, and what are the sanctions for such criminal acts.

Keywords: *national minorities, discrimination, protection, criminal acts*

ЛИТЕРАТУРА

1. Београдски центар за људска права, Публикација Забрана дискриминације и заштита мањина, Београд 2009.
2. Водинелић В., (2008)“Тужбе за заштиту од дискриминације“, у: Саша Гајин (ур.). Антидискриминационо право. Београд: Центар за унапређење правних студија, стр.29-50.
3. Гавриловић Д. и Петрушић Н., (2011), Међунационални односи и заштита мањинских права у Србији, Миграцијске и етничке теме, Том 27, број 3: 419–439.
4. Дробњак Т. (2010), Кривичноправна заштита од дискриминације, Антидискриминациони закони – водич, Центар за унапређивање правних студија, Београд, стр.77-98.
5. Закон о забрани дискриминације "Сл. гл. РС", бр. 22/2009 и 52/2021.
6. Закон о заштити права и слобода националних мањина "Сл. лист СРЈ", бр. 11/2002, "Сл. лист СЦГ", бр. 1/2003 - Уставна повеља и "Сл. гласник РС", бр. 72/2009 - др. закон, 97/2013 - одлука УС и 47/2018.
7. Закон о локалној самоуправи "Сл. Гл. РС", бр. 129/2007, 83/2014 - др. закон, 101/2016 - др. закон, 47/2018 и 111/2021 - др. Закон.
8. Закон о националним саветима националних мањина“ Сл.гл.РС”, бр. 72/2009, 20/2014 - УС, 55/2014 и 47/2018.
9. Закон о службеној употреби језика и писма "Сл. Гл. РС", бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 - др. закон, 30/2010, 47/2018 и 48/2018 – испр.
10. Јоксић И., (2019). Кривично право – општи део, Нови Сад.
11. Ковачевић, М. (2009). Злочини мржње, Темида, бр. 4/2009, Београд.
12. Костадиновић И., (2016) Људска и мањинска права Рома у Републици Србији и европском законодавству, Европско законодавство, бр. 58/2016, Београд, Институт за међународну политику и привреду, стр. 209 -224.
13. Кривокапић Б.,(2004) Заштита мањина у међународном и упоредном праву 1 (Заштита мањина: историјски развој, основна питања и заштита у оквиру УН, Министарство за људска и мањинска права СЦГ, Београд, стр.181-202.
14. Миленковић Д., (2010) Људска и мањинска права, слобода изражавања и улога медија у условима сукоба и напетости, Приручник за рад локалних медија Ниш, Медиа и реформ центар Ниш.
15. Миленковић Д., (2011) Национални материјал о забрани дискриминације у Србији, Хелсиншки одбор за људска права, Београд.
16. Петрушић Н. и Бекер К. (2012), Практикум за заштиту од дискриминације, Партнери за демократске промене Србија - Центар за алтернативно решавање сукоба, Београд.

17. Устав Републике Србије, "Сл. гласник РС", бр. 98/2006 и 115/2021.
18. Шпаравало С. (2021), Како се борити против вишеструке дискриминације - Водич за ЛГБТ+ и ромску заједницу, Civil Rights Defenders, Београд.